

Előszó

A *Revue d'Études Françaises*-nek ez a különszáma a francia nyelv, a francia irodalom és ebből következően a frankofón irodalmak iránt is szenvedélyesen érdeklődő fiatalok fordításait közli. Bár az ELTE Egyetemközi Francia Központja (Centre Interuniversitaire d'Études Françaises) folyóiratának szerzői rendszerint kutatók, tanárok és tudósok, itt most egyetemi hallgatók munkáit olvashatjuk. A 2015/2016-os tanév során, egy teljes éven át dolgoztak ezeken a belga novellákon: nélkülük nem jöhetett volna létre ez a kötet, ezért mindenekelőtt szeretnénk kifejezni kitartásuk és erőfeszítéseik iránti elismerésünket.

Az ötlet az ELTE Francia Nyelv és Irodalom Tanszékének falai között született és érlelődött. A tanrend lehetőséget ad olyan szabadon választható órák meghirdetésére, amelyek az önálló, egyéni munkát és a személyre szabott fejlesztést helyezik előtérbe. A kötetben közölt fordítások egy műfordítói szakszeminárium keretében születtek, amelynek célja az volt, hogy bevezesse a hallgatókat a műfordítás mesterségébe. Munkájukat kolléganőm és barátnőm, Tóth Réka irányította: a sokszínű frankofón világ iránti közös érdeklődésünk kedvet adott mindkettőnknek arra, hogy együtt dolgozzunk.

A fordítandó szövegek kiválasztásánál több szempontot kellett figyelembe vennünk. Hamar rájöttünk, hogy a fordítás elsajátításához és gyakorlásához, amely jórészt egyéni munka, a novella az egyik legalkalmasabb műfaj. Fontos volt nekünk az is, hogy a tervezett munka valamilyen módon a frankofón irodalmakhoz kapcsolódjon. A világ minden táján léteznek frankofón irodalmak, nemcsak Európában, Európán kívül is, bár a francia irodalom sokak elől eltakarja őket. A belgiumi francia közösség (Fédération Wallonie-Bruxelles) képviselőjeként és francia nyelvi lektoraként természetesen szerettem volna megismertetni diákjainkat a belga irodalommal, azon belül pedig

az egyik legszembeszökőbb jellegzetességgel: a fantasztikum iránti fogékonysággal.

A francia nyelvű belga irodalomban számos olyan irányzat volt és van jelen, amely az imaginárius világhoz kötődik, többek között a szimbolizmus, a fantasztikus realizmus, a mágikus realizmus. Bár jelentős mértékben különböznek egymástól, közös bennük az, hogy másképpen akarnak a világra nézni, mint az előttük járók, a lét rejtélyeit kutatják, tudatosan elutasítják a látszatot és mindazt, amit a merev racionalitás adottnak tekint. Ez a szemléletmód szinte mindig valóság és képzelet keveredéséhez vezet: a belga írók egyesítik ezt a kettőt, amelyet általában szembenállónak és egymást kizárónak tekintünk. Az ellentétek meghaladása a céljuk – a paradoxonnak tűnő fantasztikus realizmus mint kifejezés jól példázza ezt –, amely nemcsak a belga irodalomra, Belgiumra is jellemző.

Az itt olvasható novellák mindegyike a fantasztikum és a realitás határán mozog: az olvasó sohasem tudhatja pontosan, hol is jár éppen. XIX és XX. századi szerzők, Rodenbach, Hellens és Munro novellái sorakoznak egymás után ebben a kötetben: az kapcsolja össze őket, ami a francia nyelvű belga irodalmat talán leginkább jellemzi, a vágy a Tér, az Idő és a Tudat korlátainak áttörésére.

A fantasztikus realizmus mint kifejezés először a XIX. század végi belga irodalmi élet meghatározó alakjának, Edmond Picard-nak egy 1887-ben írt esszéjében jelenik meg. Ő a Belgiumban éppen kiteljesedőben levő szimbolizmushoz kapcsolja ezt a sajátos látásmódot. Az itt olvasható novellák mindegyike olvasható Picard sorainak fényében:

A világ tele van furcsasággal. Az átlagos szem nem látja ezt, éppen azért, mert átlagos. Ahhoz, hogy valaki észrevegye a dolgoknak ezt az ijesztő oldalát, el kell szakadnia a szokásos gondolkodástól, amely mindent hétköznapi okokkal magyaráz. A természetfeletti – legalábbis a mi korlátolt felfogóképességünk számára – mindenütt jelen van. A tényekkel önmagukban nem sokat kezdhetünk. Az előreláthatatlan bármikor

lecsaphat ránk. Bármily furcsa és rémületes, létünkben az állandóságot előrejelzéseink megkérdőjelezése és a látszat lelepleződése jelenti. Igen, mindig, mindenütt fantasztikus és meglepő a valóság, ha pedig ezt leírjuk... az fantasztikus realizmus lesz.

Az itt szereplő írásokat az rokonítja, hogy meg akarják mutatni a tükör másik oldalát, ezért olyan szereplőket vonultatnak fel, akik eltávolodtak a hétköznapi, megszokott világtól, amely elrejtette előlük azt, ami titokzatos a valóságban. Hogyan tudják ezek a belga szerzők megvalósítani ezt? Hogyan tudják összekapcsolni a valóságot és a fantasztikumot? A fantasztikus irodalomra jellemző sajátos témák itt is megjelennek: a megkettőződés Albert Giraud *A magas F*, Thomas Owen *A leselkedők* és Jean Muno *Senki* című novellájában; a halál Max Waller *Holdfény* és Guy Vaes *A férfi, aki bluest játszik* című írásában; a megelevenedő tárgy vagy hely Georges Rodenbach *Idő*, Paul Willems *A ködkatedrális* és Jean Ray *A sárga fiola* című munkájában, az álom pedig Franz Hellens *Lázálm*ében. A kötet íróinak eredetisége nem a témák újdonságában, hanem ezeknek a valós világban való megjelenítésében rejlik.

A fantasztikumot színre vivő irodalomra jellemző szorongás sem hiányzik ezekből a rövid szövegekből, bár kevésbé egyértelmű és enyhébb, mint másutt: Rodenbach Brugge-je „kihalt” és titokzatos”, Willems ködkatedrálisa „különös”, Jean Ray sárga fiolájából „rejtélyes” erő árad, a *Lázálm* főszereplőjének „nyugtalanítóak” a gondolatai, a *Senki*ben az elbeszélő a helyzetét „a megszokottaktól” kicsit „eltérőnek” tekinti. Ezek a jelzők – noha mind a hétköznapi világtól való távolságot sugallják – nem túlzóak, és nem szakadnak el annyira a valóságtól, hogy párhuzamos világokról beszélhetnénk.

A kiváló megfigyelőkészséggel, túlfejlett szaglással és kifinomult hallással rendelkező szereplők túlérzékenysége azt is eszünkbe juttathatja, hogy talán csak túlfinomult valóságérzékelésük teszi az őket körülvevő világot másmilyenné, különössé. Kivétel nélkül mindegyikük környezetére kíváncsi, vagy legalábbis sajátos módon érzékeny ember.

Nyugtalanító megfigyeléseik nem irracionális szorongáshoz vezetnek, mint a hagyományos fantasztikus irodalomban, hanem inkább megdöbbenéshez. A Willems által leírt ködkatedrálisba lépőknek „a földbe gyökerezik a lábuk”; Rodenbach novellájának főszereplője „meghökkenve néz” óráira, amikor azok végre egyszerre járnak; Giraud énekesnőjét, Catalinit „nyugtalanítás keríti hatalmába”, amikor hallani véli „a másik” szárnyaló hangját; Muno főszereplő-narrátora folyamatosan meglepődik.

A fantasztikum és a realizmus efféle ötvözése viszonylag szokatlan Franciaországban – kivéve természetesen a romantika irodalmát. Arra hívja fel a figyelmünket, hogy ugyanaz a nyelv nagyon is különböző hajtásokat hozhat a nemzetek történelmének függvényében. Szentkuthy Miklós hazájában azonban valóság és képzelet egymásba játszatása nem fog megdöbbenést kelteni.

A *Revue d'Études Françaises*-nek ez a különszáma nem láthatott volna napvilágot sokak közreműködése és segítségével: köszönettel tartozunk az Egyetemközi Francia Központnak (CIEF), mindenekelőtt Szabó Dávidnak és Kovács Máténak, valamint a brüsszeli Irodalmi Múzeum és Archívum (Archives et Musée de la Littérature) igazgatójának, Marc Quaghebeurnek értékes tanácsaiért. Köszönet illeti legfőképpen a fordításban részt vevő hallgatókat, Kovács Nikolettet, Somogyi Kingát, Szabó Vivient, Szakács Evelynt, Takács Orsolyát, Vinnai Fruzsínát, Iván Györgyöt, Sebán Somát, Solti Csanádot, Valovics Dánielt alapos munkájukért, Tóth Rékát szakmai irányításukért és végtelen türelméért, az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájának hallgatóját, Sors Mihályt pedig a fordítások lektorálásában való részvételéért.

Alice Rasson
(Tóth Réka fordítása)